

ГОДИШНИК НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЈА
АСОЦИАЦИЈА НА СТУДЕНТИТЕ ПО СОЦИОЛОГИЈА В СУ
КАТЕДРА СОЦИОЛОГИЈА, ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
Том 1, 2005

РЕАКЦИИ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ СРЕЩУ
ПОЛИТИКАТА НА MICROSOFT
ЦВЕТЕЛИНА РАДОСЛАВОВА

КУРСОВА РАБОТА ПО ИКОНОМИЧЕСКА СОЦИОЛОГИЈА
РЪКОВОДИТЕЛ: ДОЦ. Д-Р ТАНЯ ЧАВДАРОВА

Проблемът, който ще бъде разгледан в настоящата курсова работа, е какви негативни последици има за потребителите монополното положение на Microsoft на пазара на софтуерни продукти и начинът, по който компанията се възползва от него; какво е отношението на потребителите към политиката на компанията и какви реакции предизвиква неодобрението към тази политика от страна на потребителите.

Този въпрос в бъдеще ще засяга все повече хора. Компютърните технологии навлизат все по-широко във всекидневието, в професионалната дейност, в администрацията на фирмите, в държавната администрация, в образованието. С използването им е свързано в голяма степен и прекарването на свободното време. Персоналният компютър и умението за работа с него отдавна вече не са някакъв лукс, а необходимост в живота на хората. Това се отнася и за България, макар тук развитието в тази посока да е по-бавно. Това прави проблемите, свързани с компютърните технологии изключително значими. Както беше споменато, компютрите намират широко приложение във фирмената администрация, но гледната точка, която ще бъде прита тук, е тази на индивидуалните потребители. Т.е. поставеният проблем ще бъде разгледан в своето отношение към индивидуалните потребители.

Ще бъдат разгледани три хипотези, свързани с формулирания проблем.

Първата хипотеза е така да се каже предварителна. Тя гласи, че доминиращата позиция на Microsoft на пазара на софтуерни продукти и начинът, по който компанията използва своето положение, имат негативни последици за потребителите (разгледано от тяхна гледна точка), което предизвиква тяхното неодобрение към политиката на компанията. Ако тази хипотеза бъде отхвърлена, то тогава и следващите две автоматично отпадат, защото те са нейно логическо продължение. Не биха могли да се разглеждат реакции, предизвикани от неодобрението, ако се окаже, че такова не съществува.

Вече беше загатната същността на втората хипотеза. Тя се отнася до реакциите, които неодобрението спрямо политиката на Microsoft произвежда у потребителите. Като такива реакции ще бъдат разгледани разработването и ползването на свободен софтуер, и ползването на нелегални копия на продукти на Microsoft. Тук трябва да бъде направено уточнението, че с тази хипотеза не се има предвид, че тези действия са изцяло мотивирани от протеста срещу политиката на Microsoft, нито че при всички потребители, които ги упражняват, това е водещият мотив, или че изобщо присъства при всички тях. Изразяването на неодобрение ще бъде разглеждано като част от тази мотивация, но именно тази част представлява интерес от гледна точка на поставения проблем, и затова точно тя ще бъде взета под внимание.

Третата хипотеза също се намира в зависимост от втората. Тази хипотеза гласи, че формата на реакция не зависи само от желанието и избора, но и в много голяма степен от възможностите на индивидите. Ако трябва да бъде конкретизирано – не всички могат да прибегнат до употребата на свободен софтуер като реакция срещу политиката на Microsoft, защото не всички потребители могат да работят с него. Компютърните им умения, или по-скоро ниското им ниво, могат да възпрепятстват такава форма на реакция.

Теоретичната рамка, през която ще бъде разгледан този проблем, е текстът на Албърт Хиршман „Излизане и изразяване на глас: една разширяваща се сфера на влияние”.

Централно място в икономиката и социалните науки като цяло заемат принципите и силите, които изграждат реда или равновесието в икономическите и социалните системи. Нарушаването на равновесието или разстройството на реда се разглеждат като резултат от недобро функциониране на тези принципи или сили. Опити за обяснение на липсата на равновесие и разстройството на реда са правени, но те са били ограничени до една от двете области – икономическата или политическата. Хиршман се опитва да ги опосреди, да направи „мост” между тях, защото ги вижда като взаимосвързани. Такава е целта, която си поставя неговата „перспектива на излизането-изразяването на глас” (Хиршман 1999: 291). „Социалните актьори, които преживяват развиващо се разстройство, разполагат с две активни реакции и вероятни мерки: излизането, или отдръпването от взаимоотношение, което човек е изградил като купувач на стока или като член на организация, ... и изразяването на глас или опита да се поправи и вероятно да се подобри връзката чрез полагане на усилия да се изкажат собствените оплаквания, неудовлетворения и предложения за подобрене.” (Хиршман 1999: 291).

Как тази перспектива опосредява двете гледни точки?

Излизането принадлежи по-скоро на икономическата сфера, „защото функцията на пазарите на стоки, услуги и работни места е именно да предлагат алтернативи на потребителите, купувачите и наетите, които по някаква причина са неудовлетворени от настоящите си партньори в транзакцията.” (Хиршман 1999: 291-292). Излизане означава „отдръпване от взаимоотношението с човек или предприятие”. Ако тази връзка обаче е от важно значение, тогава излизането може да се осъществи само ако връзката може да бъде осъществена с друга организация. От тази гледна точка излизането често е възможно само при наличието на избор, конкуренция и добре функциониращи пазари. (Хиршман 1999: 291-292). Тази забележка е особено важна за конкретния случай, който подлежи на изследване, именно защото той се отнася до наличието на конкуренция. „Излизането на клиентите служи като сигнал за ръководството на фирмите и организациите, че нещо се е объркало. [...] Това

е един от начините, по които пазарите и конкуренцията работят, за да предотвратят влошаването, да поддържат качеството и може би дори да го подобряват.” (Хиршман 1999: 292)

Как тези твърдения могат да бъдат отнесени към представените хипотези? Разработването и употребата на свободен софтуер ще бъдат разгледани като „излизане” от пазарните отношения с Microsoft. Първоначално това „излизане” се осъществява от създателите на свободния софтуер. Така се създава конкуренция, създава се възможност за „излизане” и от страна на други потребители. В този случай (създателите на свободния софтуер) обаче има една особеност – не става въпрос за „излизане” конкретно от някакви пазарни отношения с Microsoft, а за излизане от един тип взаимоотношения между създателите на софтуер и потребителите и определени от тях взаимоотношения между самите потребители. Тези отношения се определят от затворения код на програмите. Той позволява упражняването на контрол над потребителите. Свободният софтуер има отворен код. Това ще бъде обяснено в детайли при представянето на философията, която стои зад иждията за свободния софтуер.

Изразяването на глас се осъществява по-скоро в ситуации, в които излизането е трудно, свързано с големи разходи или пък невъзможно. „По отношение на продажбите и покупките изразяването на глас трябва да надделява над излизането, когато конкуренцията е слаба или не съществува, например в случая на стоките и услугите, произвеждани при определени монополистични условия” (Хиршман, 1999: 293). В разглеждания случай конкуренция съществува (дори не само под формата на свободен софтуер, но и на комерсиален софтуер, предлаган от други фирми). Често „излизането” би било свързано и със значително намаляване на разходите. Тази конкуренция обаче остава слаба. Това може да бъде обяснено с невъзможността за излизане. От една страна тя се дължи на (споменатата в третата хипотеза) липса на умения за работа с конкурентните продукти, както и на политиката на фирмата монополист, която обвързва потребителите със своите продукти. С представянето на теоретичната рамка бяха изяснени и две от основните понятия за анализа, който предстои да бъде направен. Трябва да бъдат изяснени още две – „монопол” и „свободен софтуер”.

Монопол – това е ситуация, в която една единствена компания притежава целия или почти целия пазар на дадена стока или услуга. Това се случва, когато съществува бариера пред влизането в този пазар, което позволява на тази единствена компания да работи без конкуренция. (електронен речник Investor Words)

Свободен софтуер – софтуер, до чиито програмен код потребителите имат достъп,

имат право да го променят и разпространяват свободно. По-широка дефиниция понятието ще получи при представянето на философията на създателите на свободния софтуер.

Преди да бъде преминато към проверка и аргументиране на хипотезите, ще бъдат посочени някои данни, доказващи, че Microsoft има монополно положение на пазара на операционни системи.

В статия, отнасяща се до вирусите, засягащи различните операционни системи, има данни за пазарния дял на Windows (който е продукт на Microsoft) – той се определя като 90%. Linux и Apple имат по 3%, останалите 4% са за други операционни системи. Данните са от април 2005г. („The Market Share Myth, Why Microsoft's Biggest Argument has Critical Flaws”)

Същият процент за пазарния дял на Windows се посочва и в Wikipedia.

Данни, отнасящи се за читателите на „Computer Shopper” (от март 2005г.) показват аналогични резултати – по-детайлно е представен делът на Windows – в различните му версии:

- Windows XP Professional - 40%
- Windows XP Home - 39%
- Windows 98 - 6%
- Windows 2000 - 5%
- Other - 4%
- Windows XP Media Center Edition - 3%
- Mac OS - 2%
- Linux - 1%

Източник: „The Windows and Macintosh Debate”

Има и данни за операционните системи на потребителите, ползвали Google (от август 2003):

1. Windows 98 ---- 30%
2. Windows XP --- 37%
3. Windows 2000 - 20%
4. Windows NT --- 3%
5. Macintosh -----3%
6. Windows 95 -----1%
7. Linux -----1%

8. Other -----5%

Източник: „The Windows and Macintosh Debate”

При аргументацията на първата хипотеза (че някои пазарни практици на Microsoft, които нейното монополно положение ѝ позволява, и политиката на компанията, предизвикват някои негативни последици за потребителите) ще бъдат използвани коментари и твърдения от интернет сайтове, критикуващи Microsoft (каквито в интернет пространството има много; от тези критики можа да се разбере какви негативни ефекти виждат самите потребители) и данни за водените срещу компанията дела (което осигурява по-голяма обективност). Тези резултати не могат да бъдат отнесени към генералната съвкупност (всички потребители а софтуерни продукти), но могат да онагледят някои открояващи се тенденции.

Цитираните по-горе данни показват, че Microsoft има почти пълен монопол на пазара на операционни системи. Но не самото положение на компанията на пазара, а злоупотребите с него са причината за множеството дела, заведени срещу нея. Най-общо обвиненията могат да бъдат обяснени като възползване от монополната позиция за възпрепятстване на конкуренцията. В началото беше уточнено, че този анализ ще разглежда проблема от гледна точка на индивидуалните потребители. В тази връзка трябва да бъде направено едно уточнение: възпрепятстването на конкуренцията представлява интерес от гледна точка на това, че лишава потребителите от възможност за избор.

По време на антитръстово дело срещу Microsoft е установено, че компанията има ефективен монопол на пазара на операционни системи. „Почти всеки продаден персонален компютър има предварително инсталирано копие на Microsoft Windows”. (Wikipedia)

През 90-те години Microsoft придобива изключителното право на лиценз, според което производителите на персонални компютри били задължени да плащат за MS-DOS лиценз, дори когато системата се продава с алтернативна операционна система. (Wikipedia) Така за фирмите, предлагащи компютри, се оказва по-изгодно да ги продават с Windows, защото в противен случай се плащат две лицензионни такси. От една страна тази ситуация има негативно влияние върху развитието на конкурентните фирми; от друга страна това рефлектира и върху потребителите, чиято възможност за избор се ограничава.

Срещу Microsoft се отправят и други обвинения в неетични бизнес практики. Компанията изгражда „технически бариери, чрез които се създава предствата, че конкурентни продукти не работят с нейната операционна система” (Wikipedia) По този начин на потребителите отново се налага програмите, които ползват, също да са на Microsoft,

а това също ограничава свободата на избора.

Разследване на US Department of Justice от 1993г. определя това поведение като противоречащо на закона. В резултат на това Microsoft подписва споразумение, в което се съгласява да не обвързва други свои продукти с операционната си система. (Wikipedia)

В края на 90-те години, когато Microsoft пуска на пазара своя браузър Internet Explorer, компанията нарушава това споразумение. Принуждава компания производител на компютри да ползва нейния браузър, заплашвайки, че в противен случай тя ще изгуби лиценза си за Windows – нещо, без което компанията не може. Така дори ако потребителите предпочитат водещия до този момент браузър Netscape, са принудени да ползват Internet Explorer. Така Microsoft успява да отстрани конкуренцията. Освен това монополът на пазара на операционни системи позволява на Microsoft да предлага своя браузър безплатно и дори придружен от бонуси – нещо, което Netscape не може да си позволи. („What's So Bad About Microsoft?”)

Заради тези действия срещу Microsoft отново е заведено антитръстово дело и компанията е обвинена от Федералния съд на САЩ в нарушаване на предишното споразумение и в злоупотреба с монопола си на пазара на операционни системи. Microsoft отново успява да постигне споразумение. (Wikipedia)

Microsoft са обвинявани също, че принуждават своите клиенти да upgrade-ват програмите си (което се заплаща). Те са принудени да го направят, защото ако работят с други хора, които ползват същата програма, старите версии често са несъвместими с новите, така че ако някой започне да използва новите версии, всички трябва да ги ползват. („What's So Bad About Microsoft?”)

С тази критика към Microsoft може да бъде обвързана и следващата – враждебно отношение към потребителите. „В миналото Microsoft постига невероятното си развитие като навлиза на различни пазари с цел да привлече нови клиенти. Проблемът, който Microsoft среща напоследък е, че компанията доминира на толкова много и различни пазари, че не са останали достатъчно нови пазари, на които може да наложи монополната си власт и така да поддържа развитието, което акционерите изискват. Впоследствие Microsoft се обръща към вече съществуващите си потребители. Microsoft намира изобретателни начини да „изстиска” още пари от вече съществуващите си клиенти”. Тук може да се посочи още

един пример: в новите версии на програмите на Microsoft често се отстранява някакъв дефект от по-старите. Например Windows 98 в действителност представлява корекция на дефект на Windows 95, но тези, които са си закупили Windows 95 все пак трябва да платят за нещо, което е трябвало да работи още първия път, коагто са си го купили. („What's So Bad About Microsoft?“)

В същото време софтуерът на Microsoft се смята за по-скъп за покупка, употреба и поддръжка от този на конкуренцията си. С падането на цената на персоналните компютри, цената на Microsoft Windows остава непроменена.

(„What's So Bad About Microsoft?“)

С това критиките към Microsoft не се изчерпват. Други такива ще бъдат посочени и при представянето на идеите на Движението за свободен софтуер. Те са по-скоро от идеологическо естество.

Тези аргументи бяха изказани в защита на първата хипотеза. Допълнителни аргументи могат да бъдат открити вплетени и в разглеждането на следващите въпроси. Това позволява да бъде преминато към втората хипотеза – че недоволството на потребителите намира израз в някои форми на тяхното поведение а именно – употребата на свободен софтуер (което ще бъде разглеждано като „излизане“ от пазарните отношения с Microsoft) и ползването на нелицензирани копия на продукти на Microsoft. Както беше отбелязано в началото, това твърдение не цели да изчерпи цялата същност на тези действия на потребителите. Могат да бъдат посочени и други елементи на тяхната мотивация освен израза на несъгласие с политиката на Microsoft. Целта обаче е да се докаже, че като елемент от тази мотивация присъства и протестът; че един възможен аспект, през който да се мислят тези действия, е като израз на несъгласие с политиката на Microsoft и начините, по които компанията се възползва от монополното си положение в ущърб на потребителите на софтуерни продукти. Това ще е специфичната гледна точка към тези явления.

Първо ще бъде представено създаването на свободния софтуер – мотивацията на неговите създатели, философията, която стои зад чисто техническата страна. Това няма пряко отношение към монополната позиция на Microsoft, но има отношение към политиката на компанията по отношение на достъпа на потребителите до програмните кодове – компанията не позволява такъв достъп. Това също и позволява да упражнява власт над потребителите.

След това ще бъде разгледана и мотивацията на потребителите предпочели свободния софтуер, което е част от централната темата.

Движението за свободен софтуер е основано през 1983г. от Ричард Столман. В началото на 1984г. той започва да развива свободна операционна система наречена GNU. Често тя погрешно е наричана Linux. “Linux е всъщност една част от тази ОС. Той е това, което е познато като ядро, което е програмата, която заделя ресурсите на компютъра за другите програми, които ползвате. Една цяла ОС съдържа стотици, а вече може би вече хиляди програми и за това е замислена GNU. Linux беше всъщност последната основна част, която беше прибавена към системата през 1992, давайки началото на комбинацията GNU плюс Linux. Това беше първата свободна ОС за модерни компютри и така през 1992 за първи път от 70-те години насам стана възможно компютърът да се използва свободно.” (Столман, Р. 2005)

На това място следва да бъде представено по-разширено понятието „свободен софтуер” и да бъде направено раграничение с понятието „отворен код”, тъй като в един момент те се оказват в центъра на две (макар и не силно) различаващи се идеологии.

Ричард Столман застава зад идеологията за свободния софтуер. Свободен софтуер „означава софтуер, който уважава свободата на потребителите си. [...]Има четири съществени свободи, които дефинират свободния софтуер. Една програма е свободен софтуер, ако ти – потребителят - разполагаш с тези четири свободи. Свобода Нула е свободата да стартираш една програма, по начина, по който искаш. Свобода Едно е свободата да помогнеш на себе си, това е свободата да разучиш програмния код и тогава да го промениш да прави, каквото ти искаш. Свобода Две е свободата да помогнеш на съседа си, свободата да разпространиш копия до другите. Свобода Три е свободата да помогнеш на своята общност, свободата да публикуваш променени версии, така че други да се ползват от твоят принос. Ти никога не си задължен да правиш това. Ти можеш да направиш промяна и да я ползваш за себе си, но също така си свободен и да я публикуваш.”

Но „през 1998г. някои хора от обществото за свободен софтуер започват да използват термина „софтуер с отворен код” вместо „свободен софтуер”, за да опишат това, което правят. Терминът „отворен код” бързо започва да се свързва с различен подход, различна философия, различни ценности и дори различни критерии за това кои лицензи са приемливи. Движението за свободен софтуер и Движението за софтуер с отворен код днес са различни движения с различни виждания и цели, въпреки че могат да работят заедно по отделни проекти.

Базисното различие между двете движения е в ценностите им, в гледните им точки към света. За Движението за отворен код въпросът дали софтуерът трябва да е с отворен код е

практически, а не етически въпрос. [...] За Движението за отворен код не-свободният софтуер е просто не-оптимално решение. За Движението за свободен софтуер не-свободният софтуер е социален проблем и свободният софтуер е неговото решение.” (Столман, Р. „Why “Free Software” is better than “Open Source””)

В лекцията си Ричард Столман представя своята гледна точка към собственическия софтуер, към който принадлежи и софтуерът на Microsoft. Microsoft е и основният защитник на позицията за затворения код.

„Собственическият софтуер, това е не-свободен софтуер, който се разпространява по схема, която държи потребителите разделени и безпомощни. Разработчика има власт над всички потребители и това е, което прави софтуера зло. Тази власт.. тази власт е това, което ограничава свободата на потребителите. Тя държи потребителите разделени и безпомощни. Разделени, защото на всеки потребител му е забранено да споделя с всички останали и безпомощни, защото потребителите нямат програмния код и не могат да променят програмата.” (Столман, 2005)

Във връзка с анализа на поставения в тази курсова работа проблем бяха направени анкети с 12 души, които имат персонални компютри. Ето какво показват техните отговори по повдигнатия от Р. Столман въпрос (таблица 1): мнозинството от анкетиранияте подкрепят твърдението, че комерсиалният софтуер ограничава правата на и свободата на потребителите. (Анкетите ще бъдат приложени в края на курсовата работа.)

мнение дали лицензите на комерсиалния софтуер ограничават правата на потребителите

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid да	10	83.3	83.3	83.3
не	2	16.7	16.7	100.0
Total	12	100.0	100.0	

Табл. 1

Ето как Р. Столман свързва това разделяне и безпомощността на потребителите с упражняването на власт, и то върху пример с Microsoft: „Например много несвободни програми шпионират потребителите си. Една не-свободна програма, за която може да сте чули и която шпионира потребителите е наречена Windows XP. [...]Тези свойства - капани могат да бъдат доста по-неприятни в шпионския софтуер, но всички те се основават на факта, че потребителите са разделени и безпомощни.” (Столман, Р. 2005.)

Друга препратка към Microsoft се съдържа в следния откъс от цитираната досега лекция: „Свободния софтуер не е икономическо явление. Да, той има някои вторични икономически последици. Но когато става дума за истински важни неща като свобода и

общност, икономиката е второстепенна. Но ще ви е приятно да чуете, че икономическите последици от него, е да се намали концентрацията на богатство. Несвободния софтуер е много мощна система за концентриране на богатство, както можете да видите от факта, че най-богатия човек на света за известно време беше главата на компания за несвободен софтуер. Това е, защото този софтуер концентрира богатство, а какво прави това - това е нещо, което е лошо почти за всички. Свободният софтуер не елиминира бизнеса, но премахва това средство за концентриране на богатство, а това също е добре за обществото.” (Столман, Р. 2005.)

С това може да се сложи край на представянето на философията на свободния софтуер и да се премине към анализ на поведението и мотивацията на индивидуалните потребители, които ползват този свободен софтуер.

Изследването на втората хипотеза, що се отнася до гледната точка на потребителите (която е и от по-съществен интерес за този анализ), ще бъде осъществено на базата на направените анкети. Малкият им брой (12) обаче не позволява да бъдат получени статистически значими данни. По тази причина трябва предварително вече беше направена уговорката, че резултатите, които ще бъдат представени имат за цел просто да онагледят някои тенденции, които се открояват в отговорите на респондентите. Малкият брой анкети затруднява и изследването на връзката между различните фактори. В анализа ще бъдат използвани предимно едномерните разпределения на отговорите на част от зададените въпроси.

Само по себе си, ползването на свободен софтуер може да се разглежда като „излизане” от пазарните отношения с “Microsoft”, без да са нужни изследвания, които да го доказват. Това, което обаче представлява интерес при формулираната гледна точка към проблема е какво мотивира това „излизане”, дали в мотивационните фактори присъства и неодобрението към политиката на “Microsoft”, дали то представлява (отчасти) и реакция на начина, по който компанията се възползва от своето монополно положение. За да се установи това, зададените въпроси могат да се обединят (условно) в две групи – целящи да разберат дали споделят идеите на Движението за свободен софтуер (независимо дали са предварително запознати с тях), и целящи да установят дали ползватйки свободен софтуер и отхвърляйки продуктите на Microsoft, потребителите очакват да бъде предизвикана промяна в политиката на компанията.

Директен анализ на мотивацията за ползване на Linux не беше възможен, тъй като само двама от дванайсетте респонденти ползват тази операционна система на персоналните си компютри (таблица 2). Все пак може да бъде отбелязано, че като мотив за избора именно на

Linux единият респондент посочва факта, че тази операционна система е свободна (таблица 3).

Group \$Q11 OS, ползвани от потребителите
(Value tabulated = 1)

Dichotomy label	Pct of Responses	Pct of Cases	Name	Count
ползвам windows	91.7		Q11.1	11
ползвам linux	16.7		Q11.2	2
ползвам mac os	8.3		Q11.4	1
Total responses		14	100.0	116.7

0 missing cases; 12 valid cases

Табл. 2 * респондентите са посочвали по повече от един отговор

* * * C R O S S T A B U L A T I O N * * *

\$Q12.2 (tabulating 1) причини за избора на Linux
by Q11.2 ползвам linux

Q11.2

Count	да	
☐	Row	
☐	Total	
☐	1	
\$Q12.2		
Q12.2.3	1	1
защото има повече въ		50.0
□□□□□□□□□□		
Q12.2.5	1	1
защото с нея се рабо		50.0
□□□□□□□□□□		
Q12.2.8	1	1
друга причина		50.0
□□□□□□□□□□		
Column	2	2
Total	100.0	100.0

Percents and totals based on respondents

2 valid cases; 10 missing cases

Табл. 3 * респондентите са посочвали по повече от един отговор

** при „друга причина” анкетираният е посочил „защото е свободна”

Фактът, че само двама от респондентите ползват Linux обаче не следва да бъде разглеждан като показателен за ниска подкрепа на свободния софтуер. Основание за това твърдение е фактът, че като причина да ползват Windows, 54% от респондентите (ползващи тази операционна система) са посочили неумението да работят с други операционни системи. Разпределението на отговорите на въпроса защо са предпочели Windows

респондентите, може да бъде видяно в таблица 4 (в която missing case се отнася до респондентите посочили, че не ползват Windows).

Multiple Response

Group \$Q12.1 причина за избора на Windows

(Value tabulated = 1)

Dichotomy label Responses	Cases	Pct of Cases	Pct of Total	Name	Count
защото беше инсталирана на компютъра при	Q12.1.2	2	11.1		
18.2					
защото приложенията, които ползвате рабо	Q12.1.4	6	33.3		
54.5					
защото с нея се работи по-лесно	Q12.1.5	3	16.7		
27.3					
защото не умеете да работите с друга	Q12.1.6	6	33.3		
54.5					
защото е по-евтина/ безплатна	Q12.1.7	1	5.6		
9.1					
Total responses		18	100.0		163.6

1 missing cases; 11 valid cases

Табл. 4 *респондентите са посочвали повече от един отговор

Според резултатите от анкетата само половината от потребителите са запознати с идеите на Фондацията за свободен софтуер (таблица 5). Бяха зададени обаче косвени въпроси, с които да бъде регистрирано и мнението на тези, които не са били предварително запознати с тези идеи, да бъде установено дали мнението им съвпада с тях. В таблица 6 е показано разпределението на отговорите на всички респонденти на въпроса „Смятате ли, че софтуерът трябва да е свободен, т.е. да имате достъп до кода му, да имате право да го промените и

разпространяват свободно?”. В таблица 7 се показва разпределението на отговорите на този въпрос отделно за двете групи респонденти – запознатите и непознатите с идеите на Фондация за свободен софтуер.

познаване на идеите на фсс

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid да	6	50.0	50.0	50.0
не	6	50.0	50.0	100.0
Total	12	100.0	100.0	

Табл. 5

съгласие с идеята, че софтуерът трябва да е свободен

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid да	10	83.3	83.3	83.3
не	2	16.7	16.7	100.0
Total	12	100.0	100.0	

Табл. 6

Това, което може да бъде отбелязано е идентичното разпределение на отговорите при двете групи потребители. И в двата случая от шестима души, пет смятат, че софтуерът трябва да е свободен. Ето как изглеждат резултатите в проценти (таблица 126): 83.3% от респондентите смятат, че софтуерът трябва да е свободен. Както вече беше отбелязано, поради малкия обем на извадката тези проценти не могат да се пренесат върху генералната съвкупност на потребителите на софтуер, но все пак ясно личи преобладаващият дял на хората, подкрепящи идеята за свободния софтуер.

познаване на идеите на фсс * съгласие с идеята, че софтуерът трябва да е свободен Crosstabulation

			съгласие с идеята, че софтуерът трябва да е свободен		Total
			да	не	
познаване на идеите на фсс	да	Count % within запознати ли сте с идеите на фсс?	5 83.3%	1 16.7%	6 100.0%
	не	Count % within запознати ли сте с идеите на фсс?	5 83.3%	1 16.7%	6 100.0%
Total		Count % within запознати ли сте с идеите на фсс?	10 83.3%	2 16.7%	12 100.0%

Табл. 7

Следва да бъде разгледана и втората част от въпросите, отнасящи се до втората хипотеза – дали потребителите очакват употребата на свободен софтуер и подкрепата за тези идеи да доведе до промяна в политиката на Microsoft.

Близо половината от респондентите, ползващи продукти на Microsoft, са отчасти или напълно недоволни от тяхното качество. Това показват резултатите от таблица 8

удовлетвореност от качеството на продуктите на Microsoft

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid по-скоро да	5	41.7	41.7	41.7
по-скоро не	4	33.3	33.3	75.0
не ползвам продукти на microsoft	1	8.3	8.3	83.3
да	1	8.3	8.3	91.7
не	1	8.3	8.3	100.0
Total	12	100.0	100.0	

Табл. 8

В същото време 91.7% от респондентите смятат, че по-голяма конкуренция би довела до повишаване на качеството на продуктите на Microsoft. Отговорите на този въпрос са представени в таблица 9.

Очаквания дали по-голяма конкуренция ще доведе до повишаване на качеството на продуктите на Microsoft

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid да	11	91.7	91.7	91.7
не	1	8.3	8.3	100.0
Total	12	100.0	100.0	

Табл. 9

При разглеждането на първата хипотеза бяха представени отговорите на въпроса дали потребителите смятат, че лицензите нарушават правата и свободата им. Тук този въпрос ще бъде разгледан във връзка с очакванията на потребителите за това дали по-широката употреба на свободен софтуер може да доведе до промяна в лицензионната политика на Microsoft. Резултатите показват, че 90% от респондентите, които смятат, че лицензите нарушават правата им, мислят, че е възможно по-широката употреба на свободен софтуер да доведе до промяна в лицензионната политика на Microsoft (таблица 10).

отношение към твърдението, че лицензите на комерсиалния софтуер ограничават правата на потребителите * очаквания дали по-широка употреба на свободен софтуер може да накара Microsoft да промени лицензионната си политика Crosstabulation

			очаквания дали по-широка употреба на свободен софтуер може да накара Microsoft да промени лицензионната си политика		Total
			да	не	
отношение към твърдението, че лицензите на комерсиалния софтуер ограничават правата на потребителите	да	Count % within смятате ли, че лицензите на комерсиалния софтуер ограничават правата ви?	9 90.0%	1 10.0%	10 100.0%
	не	Count % within смятате ли, че лицензите на комерсиалния софтуер ограничават правата ви?	2 100.0%		2 100.0%
Total		Count % within смятате ли, че лицензите на комерсиалния софтуер ограничават правата ви?	11 91.7%	1 8.3%	12 100.0%

Табл.10

Тези резултати показват, че потребителите виждат в по-голямата конкуренция и широката употреба на свободен софтуер, в „излизането” от пазарните отношения с Microsoft, възможност за предизвикване на промяна в политиката на компанията. Това може да се разглежда като аргумент в подкрепа на хипотезата, че мотивацията на потребителите да ползват свободен софтуер включва и реакция срещу политиката на Microsoft. Мнението, че по-широката употреба на свободен софтуер може да доведе до промяна в лицензионната политика на Microsoft, е застъпено и при двамата респонденти, ползващи Linux – като представител на свободния софтуер (таблица 11).

			очаквания дали по-широка употреба на свободен софтуер може да накара Microsoft да промени лицензионната си политика	
			да	Total
ползвам linux	да	Count	2	2
		% within ползвам linux	100.0%	100.0%
Total		Count	2	2
		% within ползвам linux	100.0%	100.0%

Табл.11

Следва да бъде разгледана втората част от хипотезата, а именно – че в ползването на нелегални копия на продуктите на Microsoft има елемент на протест срещу монополната позиция на компанията и начините, по които тя се възползва от тази позиция.

Според проучване, проведено през 2000г. от Business Software Alliance (BSA), софтуерното пиратство е концентрирано в Източна Европа. Данните за България сочат, че 78% от софтуера е пиратски, т.е. нелегален.

Изследване за 2004г. показва спад от 1% за нелегалния софтуер в световен мащаб, но за 24 от изследваните 87 страни процентът на нелегалните копия надвишава 75%. („One Third of Software Copies Illegal”).

Данните получени от направената анкета почти съвпадат с цитираните. 75% от ползващите продукти на Microsoft, притежават само нелегални копия, а при 16.7% от анкетираните само част от софтуерът е лицензиран. 83.3% от анкетираните са правили нелегални копия на

комерсиален софтуер (табл.12), а 91.7% са свалили комерсиален софтуер от интернет без да платят за него (табл.13).

потребители, правили нелегални копия на комерсиален софтуер

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid да	10	83.3	83.3	83.3
не	2	16.7	16.7	100.0
Total	12	100.0	100.0	

Табл. 12

потребители, свалили комерсиален софтуер от интернет без да платят за него

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid да	11	91.7	91.7	91.7
не	1	8.3	8.3	100.0
Total	12	100.0	100.0	

Табл. 13

Ето как потребителите обясняват причините да ползват нелегални копия на продукти на Microsoft (табл. 14):

Group \$Q23 причини за употребата на нелицензирани копия на продукти на Microsoft

(Value tabulated = 1)

Dichotomy label	Pct of Responses	Pct of Cases	Name	Count
не мога да си позволя да си купя лицензи	45.5	27.8	Q23.2	5
по-лесно достъпни са	18.2	11.1	Q23.3	2
не бих си купил нещо, което мога да наме	18.2	11.1	Q23.4	2
защото смятам, че софтуерът трябва да се		11.1	Q23.5	2

18.2

не мисля, че цената на лиценза отговаря Q23.6 6 33.3

54.5

друга причина Q23.7 1 5.6

9.1

Total responses 18 100.0 163.6 missing cases; 11
valid cases Табл.14

Отговорът, получил най-висок процент е „цената на лиценза не отговаря на качеството на продуктите” (трябва да се направи и забележката, че потребителите са посовали по повече от един отговор). Макар да няма пряко отношение към въпроса за политиката на Microsoft, този отговор може да бъде свързан с мнението, че по-голяма конкуренция на пазара на софтуер би довела до повишаване на качеството на продуктите (табл. 9), а в същото време 75% от анкетираните смятат, че Microsoft възпрепятства развитието на конкурентните си фирми.

Един отговор, който има по-пряко отношение към хипотезата, че в разпространяването и ползването на нелицензирани копия на продукти на Microsoft елемент на протест срещу монополното положение на компанията и злоупотребите ѝ с него, е „защото смятам, че софтуерът трябва да се разпространява свободно”. Т.е. в случая става въпрос за подкрепяне на идеята за свободния софтуер. Този отговор е посочен от двама души, които представляват 18.2% от респондентите, ползващи нелицензирани копия на продукти на Microsoft.

Изводът, който може да бъде направен по отношение на втората хипотеза е, че „излизането” от пазарните взаимоотношения с Microsoft в голяма степен представлява реакция на злоупотребите на компанията с нейното монополно положение, докато при разглеждането като „изразяване на глас” ползване и разпространение на нелегални копия на продукти на Microsoft, този елемент от мотивацията на действието присъства с много по-малка сила.

При разглеждането на отношението на хората към идеите на Фондацията за свободен софтуер, впечатление прави фактът, че мнозинството потребители подкрепят идеята за свободния софтуер, но не са предварително запознати с идеите на Фондацията за свободен софтуер, и не ползват свободен софтуер. Може да бъде зададен въпросът на какво се дължи това?

В едно изследване, засягащо темата за свободния софтуер се казва: „Потребителите могат да бъдат разделени на такива, които знаят за съществуването на отворения код, и такива, които не знаят. [...] Обикновено софтуерът с отворен код има голям успех в тези сегменти на пазара, където потенциалните купувачи са „образовани потребители”, т.е.

системни администратори или по-общо хора, които имат опит в работата с компютри и които по тази причина са запознати с всички съществуващи пакети програми. Само за да дам подходящ пример: програмата с отворен код Apache в момента е най-популярният софтуер за уеб сървъри; пазарният му дял е около 60%, повече от два пъти по-голям от този на Microsoft, комерсиалният му противник със затворен код. [...] Ние вярваме, че един важен аспект, който трябва да бъде взет под внимание, за да бъде разбран пазара на софтуер и възможните му неуспехи, се отнася до съществуването на различни типове потребители. Както беше отбелязано по-горе, софтуерът с отворен код е постигал успех в сегментите на пазара, в които потенциалното търсене идва от страна на образовани потребители. И обратно, в масовите сегменти, в които търсенето идва от страна на по-малко образовани потребители, които като цяло не са информирани за съществуването и характеристиките на различните софтуерни пакети, софтуерът с отворен код постига много ниски нива на пазарен дял.” (Comino, S., Manenti, F. 2003)

Това е текстът, който породи и съответно даде насоки за аргументацията на хиотезата, че реакцията срещу политиката на Microsoft чрез „излизане” и употреба на софтуер със свободен код зависи от нивото на познанията на потребителите в областта на компютърните технологии. Т.е. тази форма на реакция може да се окаже недостъпна за много хора, които не се занимават професионално с компютърни технологии. Резултатите от проведената анкета показват, че докато всички анкетираните могат да ползват Windows, едва трима от тях умеят да работят с Linux, а по двама с Free BSD и Mac OS. Резултатите потвърждават цитираните твърдения, че софтуерът с отворен код има по-голям успех при потребителите, занимащи се професионално със софтуер. От тримата анкетираните, които могат да работят с Linux, двама определят познанията си като „отлични”, а един – като „много добри” (таблица 15). И тримата обаче имат професионални интереси в областта на компютърните технологии (таблица 16).

**нения за работа с Linux * оценка на познанията в областта на компютърните технологии
Crosstabulation**

			оценка на познанията в областта на компютърните технологии		Total
			много добри	отлични	
умения за работа с Linux	да	Count	1	2	3
		% within мога да работя с linux	33.3%	66.7%	100.0%
Total		Count	1	2	3
		% within мога да работя с linux	33.3%	66.7%	100.0%

абл. 15

**нения за работа с Linux * интереси в областта на компютърните технологии
Crosstabulation**

			имате ли интереси в областта на компютърните технологии?		Total
			да, професионални		
умения за работа с Linux	да	Count	3		3
		% within мога да работя с linux	100.0%		100.0%
Total		Count	3		3
		% within мога да работя с linux	100.0%		100.0%

Табл. 16

В таблица 4 беше представено разпределението на отговорите на въпроса защо Windows предпочетена като операционна система. Половината от респондентите са отбелязали отговора „защото не умея да работя с друга”. Ето обаче как те се отнасят към идеята за свободния софтуер: петима от тях заявяват, че смятат, че софтуерът трябва да е свободен (таблица 17). Това означава, че изборът им се определя от обхвата на възможностите им. Т.е. тяхното поле на действие и реакция е ограничено. Както в цитирания вече текст се твърди, „ ... конкуренцията между софтуера с отворен и с затворен код се осъществява само на пазара за информирани потребители...” (Comino, S., Manenti, F. 2003)

неумението за работа с други OS като причина за избора на Windows * подкрепа на мнението, че софтуерът трябва да е свободен Crosstabulation

Count

	подкрепа на мнението, че софтуерът трябва да е свободен		Total
	да	не	
неумението за работа с други OS като причина за избора на Windows	5	1	6
Total	5	1	6

Табл.17

С това завършва доказателствената част към третата хипотеза, която на базата на представените данни може да се смята за доказана.

Предственият емпиричен материал дава основание да се смята, че действително в предпочитанието към свободния софтуер и ползването на нелегални копия на комерсиалния софтуер, предлаган от Microsoft, като мотивационен елемент присъства неодобрението към политиката на компанията и злоупотребата ѝ с пазарното ѝ положение. Тези реакции бяха разгледани съответно като излизане от пазарните отношения с Microsoft, и изразяване на глас на неодобрението. При изразяването на глас елементът на реакция, на протест, в мотивацията се оказва по-малък, отколкото при излизането. Излизането от своя страна обаче се оказва достъпно като форма на реакция само за хора със специални познания.

Повечето изследвания, правени за свободния софтуер са насочени по-скоро към разкриване на мотивацията на тези, които го разработват, защото той е продукт на колективно усилие и на сътрудничество между много хора, често работещи отделно един от друг и доброволно. При изследвания свързани с нелегалния софтуер, акцентът обикновено пада върху загубите на компанията производител. Пренасянето на центъра на изследването върху мотивацията на потребителите за техните действия – в случая ползването на свободен софтуер (като алтернатива на собственическия) и нелегални копия на собственически софтуер, обаче би могло да даде и друга ценна информация на производителите – дали това не е в някаква степен предизвикано от самите тях; може да даде варианти за отговор на въпроса защо потребителите са предпочели друг продукт пред техния и ако се открият елементи на неодобрение към работата на съответната фирма, към нейната политика и търговски практики (както в разгледания проблем), могат да бъдат преценени и вариантите за реакция на критиките, за възможни промени, които да елиминират неодобрението.

Използвана литература:

1. Хиршман, А. 1999. „Излизане и изразяване на глас: една разширяваща се сфера на влияние”. В: „Икономика и социология: Американската икономическа социология след 1970г. Антология” . Чавдарова, Т. (ред). София: Лик.
2. Електронен речник Investor Words (URL: <http://www.investorwords.com/cgi-bin/getword.cgi?3112>)
3. “istoup”. “The Market Share Myth, Why Microsoft's Biggest Argument has Critical Flaws” (URL: <http://2guysamacandawebste.com/article.php?id=676>)
4. Wikipedia (URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Windows#Popularity)
5. „The Windows and Macintosh Debate” (<http://www.jmusheneaux.com/index.html>)
6. „What's So Bad About Microsoft?” (URL: http://www.kmfms.com/whatsbad.html?no_custom_colors=true)
7. Столман, Р. 2005. „Авторско право срещу общност във века на компютърните мрежи” лекция, проведена в НДК, България, на 22 април 2005г.
8. Столман, Р. „Why “Free Software” is better than “Open Source”” (URL: <http://www.gnu.org/philosophy/free-software-for-freedom.html>)
9. Business Software Alliance (BSA) – проучване относно глобалното равнище на софтуерно пиратство

(URL:<http://66.218.71.225/search/cache?p=empirical+studies%2C+illegal+software&ei=UTF-8&fl=0&u=www.serci.org/2002/Rodriguez.pdf&w=empirical+studies+illegal+software&d=81F969E27F&icp=1&.intl=us>)

10. „One Third of Software Copies Illegal”

(URL:<http://www.sapinfo.net/index.php4?ACTION=noframe&url=http://www.sapinfo.net/public/en/news.php4/Category-28813c6138d029be8/page/0/article/Article-16777428c4357b0f52/en/articleStatistic>)

11. Comino, S., Manenti, F. 2003 “Open Source vs. Closed Source Software: Public Policies in the Software Market” (URL: http://opensource.mit.edu/online_papers.php)